

Betydelsen av balkonger på särskilda boenden för äldre – med fokus på upplevelsen av landskapet i omgivningen

*The importance of balconies in special housing for the elderly
– with a focus on the experience of the surrounding landscape*

Yrsa Fossgreen

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2025

Till Mormor

Betydelsen av balkonger på Särskilda boenden för äldre – med fokus på upplevelsen av landskapet i omgivningen

The importance of balconies in special housing for the elderly – with a focus on the experience of the surrounding landscape

Yrsa Fossgreen

Handledare:	Anna Bengtsson, SLU, Institutionen för människa och samhälle
Bitr. handledare:	Madeleine Liljegren, Göteborgs Universitet, Institutionen för vårdvetenskap och hälsa
Examinator:	Märit Jansson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. examinator:	Love Silow, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning:	30 hp
Nivå och fördjupning:	A2E
Kurstitel:	Independent Project in Landscape Architecture
Kurskod:	EX0846
Program:	Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2025
Omslagsbild:	Yrsa Fossgreen

Nyckelord:	Landskapsarkitektur, balkong, tematisk analys, SÄBO, gestaltning av utemiljö, intervju.
-------------------	---

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>

☒ JA, jag ger härmed min tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag ger inte min tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

Detta arbete handlar om utsikten från balkonger på särskilda boenden för äldre (SÄBO). Syftet med arbetet är att ta reda på vad de boende som använder balkongerna värdesätter och uppskattar med utsikten. Sverige, liksom många andra länder, har en alltmer åldrande befolkning. Samtidigt finns ett fokus på hemhjälp där de äldre bor kvar hemma så länge som möjligt. Och när de väl flyttar till ett särskilt boende är det för att de är i ett så pass skört tillstånd att de behöver tillgång till konstant omvårdnad. De har då delvis inte förmågan att ta sig ut på egen hand på ett enkelt vis.

Samtidigt finns det många studier och undersökningar som visar på hälsofrämjande effekter av att vistas i en grön utemiljö, eller att ha tillgång till en sådan. För att ta del av detta är det för dessa äldre individer kanske en möjlighet att kunna använda balkongen istället. I detta arbete undersöks vilka aspekter i utsikten som är särskilt uppskattade, och ses som extra värdefulla, av de äldre själva. Detta görs med hjälp av semistrukturerade intervjuer, som sedan analyseras på ett tematiskt vis.

Resultatet visar att balkongerna har betydelse för de äldre genom att de gör utemiljön mer tillgänglig, samt att det är aspekter inom kategorierna natur, kultivering, samhälle och regelbundet återkommande händelser som har betydelse. Balkongen fyller en viktig funktion i de äldres vardag för de individer som har fysiska begränsningar som gör att de inte självständigt kan ta sig till utemiljön.

Abstract

This work is about the view from balconies in special housing for the elderly (SÄBO). The aim of the study is to find out what the residents who use the balconies value and appreciate about the view. Sweden, like many other countries, has an increasingly aging population. At the same time there is a focus on home help where the elderly remain at home as long as possible. So when they do move to a nursing home, it is because they are in such a fragile state that they need access to constant care. And they may no longer have the ability to go outside on their own in an easy way.

At the same time there are many studies and surveys that show the health-promoting effects of staying in a green outdoor environment, or having access to such an environment. To take advantage of this, it is an alternative opportunity for these elderly individuals to be able to use the balcony. This work examines which aspects of the view are particularly appreciated and valued by the elderly themselves. This is done using semi-structured interviews, which are then analyzed in a thematic manner.

The results show that balconies are important for the elderly in that they make the outdoor environment more accessible, and that aspects within the categories of nature, cultivation, society and regularly occurring events are significant. The balcony fulfills an important function in the everyday lives of the elderly for individuals who have physical limitations that prevent them from independently accessing the outdoor environment.

Förord

Redan innan jag visste att jag ville studera landskapsarkitektur hade jag en upplevelse som fick mig att reflektera över hur den gestaltade utemiljön fungerar annorlunda för olika åldersgrupper. Det handlar om en promenad som jag gjorde tillsammans med min mormor. Vi gick längs med en gata där trottoarerna hade en hyfsat kraftig tvärlutning, och för mig som ung och frisk person innebar detta inget problem alls. Men för min mormor, som använde rollator, blev det plötsligt väldigt kämpigt att ta sig fram. Detta eftersom rollatorn ständigt började svänga av ut mot vägbanan, och det tvingade mormor att hålla emot, vilket var svårt på grund av hennes begränsade styrka. Detta är ett minne som jag har tagit med mig sedan dess, och som gjort mig eftertänksam inför hur vissa grupper i samhället upplever väldigt olika konsekvenser av vardaglig gestaltning.

Därför är jag också särskilt glad över att i detta arbete undersöka hur äldre personer upplever sin omgivning och utemiljö. Samt förhoppningsvis skapa ett litet bidrag till en ökad förståelse av ämnet.

Stort tack till min handledare Anna Bengtsson, och biträdande handledare Madeleine Liljegren, för goda råd och fint stöd under arbetets gång. Vidare vill jag varmt tacka Lena-Margareta Lindeberg och Aase Lundgren för hjälp på vägen. Tack även till enhetscheferna vid respektive särskilda boenden för äldre, som bidragit med sin hjälp och kunskap på olika vis. Extra tack till min bror Asbjörn för kortfristig kurirtjänst. Särskilt hjärtligt tack går till min man Chathush för outhärlig support, uppmuntran och regelbunden försörjning med masala chai-te.

Yrsa Fossgreen

Erfurt, September 2025

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund och tidigare forskning.....	3
Historisk bakgrund.....	3
SÄBO i samtiden och vilka som bor där.....	5
Den gröna utemiljöns hälsoeffekter.....	5
Utemiljön vid SÄBO.....	6
Problemformulering.....	8
Syfte, mål och avgränsningar.....	9
Frågeställningar.....	9
Metod.....	11
Urval av fall.....	12
Datainsamling.....	13
Testintervju.....	14
Grafisk dokumentation.....	15
Intervjuer.....	17
Analysmetod.....	19
Etiska överväganden.....	21
Resultat.....	23
Tillgänglighet.....	23
Natur.....	24
Träd.....	24
Vatten.....	25
Djur/Fåglar.....	25
Kultivering.....	26
Blommor.....	26

Odling.....	27
Samhälle.....	28
Barn/livlighet.....	28
Bebyggd miljö.....	29
Social närvaro.....	30
Rytm.....	31
Sammanfattning av resultatet.....	32
Diskussion.....	33
Resultatdiskussion.....	33
Metodens för- och nackdelar.....	35
Förslag för vidare studier.....	38
Nytta av resultatet.....	39
Källor.....	40
Ikoner.....	44
Bilaga 1.....	45
Bilaga 2.....	46

Inledning

Såväl i Sverige som i andra länder förskjuts åldersfördelningen snabbt. Andelen yngre minskar och andelen äldre ökar. Detta är en följd av att såväl antal barn som föds sjunker, samt en hög medellivslängd som fortsätter att öka (Läkartidningen 2010). Statistikmyndigheten SCB beräknar att Sveriges befolkning kommer att passera 11 miljoner år 2041 och att den största ökningen kommer att ske bland de som är äldre än 80 år (SCB 2025). En ökad medellivslängd gör att fler kommer att leva till högre åldrar och bland de som är födda 2021 förväntas hälften av kvinnorna leva till drygt 94 år och hälften av männen till knappt 93 år (SCB 2021).

Sammantaget innebär detta att befolkningen ökar och att den äldsta åldersgruppen ökar mest. År 1970 fanns det 190 000 personer i åldern 80 år eller äldre i Sverige. Idag finns det mer än 500 000 människor i denna grupp, och år 2070 förväntas den uppgå till 1,3 miljoner människor (SCB 2021). Allt fler äldre personer kommer alltså att behöva vård framöver, samt i något skede behöva flytta till ett särskilt boende (SÄBO), men bristen på sådana boenden är redan stor (Boverket 2025). Detta innebär att delvis fler nya särskilda boenden för äldre kommer att behöva byggas framöver.

Med denna bakgrund är det extra intressant att undersöka vilka aspekter vid ett SÄBO som är relevanta och betydelsefulla för de äldre själva. För att säkerställa att de boenden som byggs blir så välfungerande och av hög kvalitet som möjligt redan från början, är det betydelsefullt att undersöka och klarlägga vad de äldre själva uppskattar med sin utemiljö.

Sedan flera årtionden tillbaka finns det studier som visar att tillgång till gröna miljöer kan ha positiva effekter för hälsan, till exempel Vries (2003) och Ulrich (1984). På senare tid har även flera metastudier publicerats som bekräftar en god hälsoeffekt av att ha tillgång till grön utemiljö (Zhang et al. 2024; Xie et al. 2024).

Jan Gehl beskriver i sin bok *Life between buildings: using public space* (2011) hur människor föredrar att sitta i kanten av öppna platser, med ryggen skyddad, för att ha en utsikt över det som händer runtomkring. Det är oftast andra människors aktiviteter som är det mest spännande att titta på.

Ur detta perspektiv skulle balkonger kunna vara en särskilt lämplig uppehållsplats, då den ger sin användare en skyddad plats med utsikt. Balkongen är också en utemiljö som kan tillgodose behovet av frisk luft och naturkontakt. Därtill är den mycket lätt att ta sig till för de som annars kanske har svårt att ta sig ut självständigt (Sveriges Kommuner och Landsting 2018).

För många av de äldre på SÄBO är balkongen kanske den enda möjligheten att på ett enkelt sätt komma i närheten av den gröna miljön eller landskapet runtomkring, därav är även detta viktigt att belysa och lyfta.

Kopplingen till ämnet landskapsarkitektur grundar sig i att betydelsen av landskapet som en utsikt från en byggnad undersöks. Och i att landskapet kommer att bearbetas som en företeelse som betraktas, där de syften som detta kan uppfylla undersöks. I motsats till när landskap beskrivs utifrån hur det upplevs vid vistelse i själva fenomenet. Den gröna miljön som skapas av landskapsarkitekter har en mångfacetterad påverkan och användning, och att sätta sig in i flera av de olika aspekterna ger en ökad förståelse för yrkesrollen.

Bakgrund och tidigare forskning

Detta kapitel befattar sig med en historisk bakgrund och teoretiska referensramar baserat på tidigare forskning, relevanta för efterföljande delar av arbetet. Å ena sidan beskrivs äldreomsorgens uppkomst och hur detta ledde till hur den fungerar idag, och å andra sidan vilka som bor på SÄBO för äldre och hur dessa personer mår. Sedan beskrivs även det inflytande som tillgången till en grön utemiljö kan ha på människors hälsa och välbefinnande, med fokus på äldre personer och deras levnadsvillkor.

Historisk bakgrund

Den historiska bakgrunden till SÄBO ligger i 17- och 18-hundratalens fattighus. Där kombinerades boende för sjuka, fattiga såväl som gamla människor utan resurser. En majoritet av de boende verkar ha varit änkor som saknade släktingar som kunde ta hand om dem. Från denna tid härrör även ett stigma kopplat till äldreboenden och fattigdom (Hansson 2025; Andersson 2011). Fattigvårdslagen 1918 ersatte den tidigare lagstiftningen från 1871, och fungerade som en övergång för den tidigare fattigvården och den nyare Socialhjälpslagen som slutligen infördes år 1955 (Proposition nr 177 år 1955).

Införandet av den allmänna folkpensionen år 1946 ledde till att även de med mindre resurser hade en stadig inkomst och kunde betala den egna hyran och en viss äldreomsorg (Edebalk 2016). Som en konsekvens av detta ändrades förutsättningarna för stödet till äldre personer då de i och med detta kunde skiljas från fattigvården. Här formulerades betänkanden om att skapa en vanlig boendeform för de äldre där de kunde inreda sina rum själva och ta med egna möbler (Edebalk 2016).

För denna nya boendeform lanserades en arkitekttävling av Kungliga Socialstyrelsen för att få en arkitektonisk och rumslig belysning av frågan. Programmet för tävlingen utvecklades per korrespondens mellan jurymedlemmarna. Arkivanteckningar från arbetsgången visar att endast en person uttalade sig för ett nytänkande av designen. Detta genom att inkludera innovativa åtgärder som egen kokvrå, eget badrum samt egen balkong, för att bostadsenheterna skulle bli mer lika de inom det normala bostadsbeståndet (Edebalk 2016).

Dock ansåg de övriga jurymedlemmarna detta som onödigt, då de hade uppfattningen att de äldre som skulle bo i ålderdomshemmen inte var renliga, samt oförmögna att uppskatta sådana nymodigheter (Edebalk 2016). Därför låg det arkitektoniska fokuset i denna tävling till slut istället på att utveckla de gemensamma utrymmena samt utrymmet för personalen. Och detta blev tongivande för gestaltningen av ålderdomshem från denna tid (Edebalk 2016).

Som ett resultat av reformationen av pensionssystemet, började också den svenska välfärdsstaten växa fram, och därmed också föreställningen att stöd för den äldre generationen var en generell social rättighet istället för en välgörenhetsfråga (Hagen 2013). Från 1960-talet skedde en förändring, där en ny inriktning inom äldrevården i form av hemhjälp, började växa fram (Edebalk 2016). Eftersom den inte hade kopplingen till fattigvården som äldreboenden fortfarande belastades av, var den också särskilt populär.

Nu etablerades även en modernare syn på omsorgen av de äldre, som innebar att det sågs som positivt om de äldre kunde bo i sin invanda miljö så länge som möjligt och där få omvårdnad och service (Hagen 2013). Denna syn växte tydligast fram i urbana miljöer. Det var urbaniseringen som gjorde det möjligt att vårda äldre i hemmet, i och med att de i tätbebyggda områden bodde relativt nära varandra, jämfört med på landsbygden där avstånden mellan de enskilda människornas hem var mycket längre (Edebalk 2016).

Under 60- och 70-talen expanderade äldrevården enormt och speciellt hemhjälp, och på 80 talet hade ett välfungerande system för äldreomsorg, finansierat av skattemedel, vuxit fram (Peterson 2017). Genom socialtjänstlagen 1982 kodifierades kommunernas ansvar att tillhandahålla service till alla kommunens invånare i enlighet med deras behov (Peterson 2017; SOU 2005:34).

SÄBO i samtiden och vilka som bor där

I Sverige är äldreomsorg en egen kategori av social service som är skild från sjukvården och också från andra typer av långtidsvård som till exempel personer med funktionsnedsättningar behöver. Alla äldre medborgare har rätt till äldreomsorg och det är någonting som organiseras av de individuella kommunerna, där de också har en egen frihet att gestalta utformningen. Det finns en jämställdhetsambition som ska leda till att alla har samma möjlighet att få vård på äldre dagar. Under det senaste årtiondet har dock en trend mot privatisering uppkommit (Peterson 2017).

På grund av kommunernas egna ansvar och egna friheter kan äldreomsorgens utformning även variera väldigt mycket mellan landets olika kommuner (Jönson & Szebehely 2018). Det är också så att 103 av Sveriges 290 kommuner för närvarande bedömer att de har ett underskott på särskilda boenden för äldre, vilket är en kontinuerlig trend. Samtidigt upplever kommunerna att det är svårt att planera för sina särskilda boenden (Boverket 2025).

Den gröna utemiljöns hälsoeffekter

Det finns många olika studier som visar ett samband mellan en grön utemiljö och tillgången till denna samt positiva hälsoeffekter. Exempelvis en studie från England med nästan 20 000 tillfälligt utvalda deltagare tittade på sambandet mellan rekreativ naturkontakt och självrapporterad hälsa och välbefinnande. Minst 120 minuters naturkontakt under en veckas tid kunde kopplas till en signifikant större sannolikhet att individen upplevde god hälsa och gott välbefinnande. Detta mönster var genomgående i olika befolkningsgrupper, inklusive äldre personer. Därvid spelade det ingen roll om de 120 minuterna naturkontakt ägde rum i en enda lång vistelse, eller bestod av flera korta (White et al. 2019).

Även i vårdsammanhang har en positiv hälsoeffekt dokumenterats. Patienter som har en utsikt mot ett grönområde från sin sjukhussäng upplevde snabbare återhämtning från ett kirurgiskt ingrepp, jämfört med de som hade utsikt mot en tegelvägg. Resultatet av detta var att patienterna behövde mindre smärtstillande medel och snabbare kunde skrivas ut från sjukhuset och därmed förkorta sin vistelse (Ulrich 1984).

Även modernare studier som undersökt liknande samband har hittat stöd för att en vy inifrån byggnaden över en grön utemiljö med naturligt solljus stödjer återhämtningen (Mascherek 2022).

Även för äldre personers välmående finns belägg för en positiv inverkan av en grön miljö. Ett exempel är en studie med 200 stycken äldre personer (över 65 år gamla) i Polen. Dagliga upplevelser undersöktes i sambandet mellan vistelseort och självrapporterad stress eller trivsel. Resultatet visade att vistelse i gröna och blåa miljöer (ett naturområde med närhet till vatten, såsom havet eller en flod) på ett signifikant vis minskade sannolikheten att uppleva stress, samt höjde oddsen att uppleva glädje (Jarosz 2022). Studien drar slutsatsen att äldre personers hälsa kan främjas av att ha tillgång till att vistas i blåa och gröna utemiljöer.

Ytterligare en studie som publicerades 2019 tittade på sambandet mellan depression hos äldre kvinnor och en grön omgärdande miljö (Banay et al. 2019). Data som samlats in under en tioårsperiod analyserades, och depression definierades som diagnostiserad depression av läkare, eller regelbunden användning av antidepressiv medicin. Grön omgärdande miljö mättes via satellit i juli varje år. Större mängd grönska i omgivningen kunde kopplas till en 13% lägre risk för depression jämfört med den lägsta mängden grönska (Banay et al. 2019).

Sammanlagt finns det en tydlig evidens för den gröna utemiljöns positiva effekter på människors hälsa och välmående, inom en bred demografi, och även specifikt för äldre individers hälsa.

Utemiljön vid SÄBO

En studie om nyttan av naturnära områden vid SÄBO har visat att de äldre värdesätter tillgången till en grön utemiljö med varierad växtstruktur (Kearney & Winterbottom 2008). Men det finns vissa hinder som ibland gör utemiljön svårtillgänglig, bland annat bristande egen förmåga och avsaknad av assistans. Det rekommenderas därför att bygga SÄBO med en lättillgänglig utemiljö, och utsikt över denna, så att de individer som inte kan gå ut självständigt ändå kan uppleva utemiljön (Kearney & Winterbottom 2008).

Principen om de fyra zonerna i kontakt med utemiljön beskriver en modell som handlar om indelningen av en byggnad, inifrån och ut, där miljöns hälsofrämjande effekt kan analyseras (Bengtsson 2015). Zon 0 är ett innerum utan någon utblick eller tillgång till omgivningen alls. Zon 1 är då de områden i byggnaden där det finns ett samröre med utemiljön, exempelvis genom utblick från fönster, frisk luft och solljus. Därefter är zon 2 själva övergången från inne till ute, såsom veranda eller balkong. Sedan följer den 3: e zonen som är utemiljön som är tillhörande till själva byggnaden, detta kan vara en trädgård, innergård eller liknande. Sist är den 4: e zonen som innefattar all omgärdande miljö som inte direkt hör till byggnaden, men som ändå kan komma till användning för de boende (Bengtsson 2015; Boverket 2022).

Bengtsson (2015) beskriver att det finns äldre personer (de med mentala begränsningar) som är känsliga för överstimulans om det finns för många olika intryck i miljön, men också de som är känsliga för understimulans (de med fysiska begränsningar). Detta relaterar till de olika zonerna, då det i zonerna som är närmast byggnaden (0 till 2) blir viktigt att inte överväldiga personerna, men längre bort (zon 3 och 4) är värdefullt att ha olika typer av kvaliteter i utemiljön som de personer som har behov av detta sedan själva kan välja att ta del av. De kvaliteter i utemiljön som föreslås är sådant som utsikt, grönska och frisk luft, sinnesintryck från naturen, årstidernas växlingar, intryck av liv och koppling till det förflutna.

Problemformulering

Det verkar finnas en trend mot att utforma SÄBO både med och utan balkonger. En nylig undersökning visade att vid 62,3 % av 2036 undersökta boenden hade de äldre låg tillgång till balkonger eller terrasser (Liljegren 2025). Forskning visar däremot att tillgång till övergångszonen mellan inomhus och utomhus är viktig för de boendes välbefinnande (Bengtsson, Oher, Åshage, Lavesson, Grahn 2018). Det är därför relevant att undersöka balkongens roll, såväl som betydelsen av den omgivande miljön, såsom den uppfattas från balkongen. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt de boendes egna intryck och upplevelser, och de konsekvenser dessa kan ha för livskvalitet.

Historiskt sett bidrog stigmatiseringen av ålderdomshem, som härrör från deras ursprung i fattighusen, till en tendens att ge vård till äldre vuxna i det egna hemmet så länge som möjligt. Följaktligen flyttades fokus från att bygga boenden, till att utveckla organiserad hemhjälp. Som ett resultat flyttar äldre personer nu vanligtvis till vårdinrättningar först när deras hälsa har försämrats till den grad att hembaserat stöd inte längre är tillräckligt. Med ökande livslängd och en växande andel äldre vuxna i befolkningen har dock en brist på platser i SÄBO uppstått. Denna brist har ytterligare begränsat systemet, vilket resulterat i att främst personer med jämförelsevis dålig hälsa flyttar till särskilda boenden.

Situationen kan innebära att det finns boenden som har svårt att ta sig till anläggningarnas utemiljöer, när sådana miljöer finns. Med tanke på de väl dokumenterade positiva hälsoeffekterna av kontakt med naturliga och gröna utemiljöer, särskilt för äldre personer, är detta problematiskt. Följaktligen är det av intresse att fastställa om de boende som använder balkongen har svårt att ta sig ut på egen hand. Det är också relevant att identifiera vilka faktorer och egenskaper hos den omgivande miljön som värderas mest när de betraktas från balkongen. Sådan kunskap kan införlivas i utformningen av utomhusmiljöer vid SÄBO, och därigenom bidra till skapandet av stödjande miljöer som främjar hälsa och övergripande livskvalitet. Med omgivande miljö menas de gestaltade aspekterna med både sina gröna, blåa och planeringsmässiga aspekter. Alltså de utomhusområden som utformas och gestaltas av landskapsarkitekter.

Syfte, mål och avgränsningar

Syftet är att öka kunskapen om vilken betydelse balkonger har för personer som bor på särskilda boenden, och vilken möjlighet till kontakt med det kringliggande landskapet balkongerna erbjuder. Målet är att sammanställa vilka kvaliteter i den gestaltade utemiljön som syns från balkongen som är särskilt betydelsefulla.

Arbetet begränsas till att handla om den utemiljö som finns vid SÄBO och hur denna utemiljö upplevs från boendets balkonger. Andra aspekter som kräver hänsyn vid planering för äldre personer behandlas inte. Vidare är arbetet reducerat till att undersöka de äldres egna perspektiv och inte utvidgat till andra anknutna personer såsom personal eller anhöriga till de boende.

Frågeställningar

- ❖ Vilken betydelse har balkongen för tillgängligheten till utemiljön för äldre på SÄBO?
- ❖ Vilka kvaliteter i den gestaltade utemiljön och i landskapet är särskilt betydelsefulla när de betraktas från en balkong i ett SÄBO?

Metod

Arbetet består av en kvalitativ intervjustudie, eftersom det är ett särskilt lämpligt förfarande för att inhämta ny information om ämnen som inte har mycket tidigare forskning kring sig (Jamshed 2014). Materialet från intervjuerna analyserades sedan på ett tematiskt vis enligt Braun & Clarke (2006).

Inledningsvis beslutade jag mig för intervjuer som metod eftersom min frågeställning handlar om individers egna upplevelse av sin omgivning. För att kunna få insyn i denna krävdes det att lyssna på de berörda personernas egna berättelser. Som en förberedelse för att genomföra intervjuer läste jag boken *Den kvalitativa forskningsintervjun* av Steinar Kvale och Svend Brinkmann (2014). Baserat på informationen i boken, och på målet och syftet med intervjustudien, skapade jag en intervjuguide och formulerade en plan för intervjuerna.

Ramvillkoren för att undersöka det valda fenomenet har en smal avgränsning. Denna består av upplevelsen av den gestaltade utemiljön vid särskilda boenden för äldre, ur de äldres egna perspektiv, från boendets balkong. I och med att ett urval gjordes på detta vis, och därtill en begränsning till endast två likartade boenden inom samma kommun, med den enda markanta skillnaden att det ena boendet befann sig i en urbanare miljö, och det andra i en rural situation, kan det resulterande arbete beskrivas som en fallstudie (Denscombe 2010). En fallstudie är också lämplig eftersom mitt valda fenomen är något som jag inte har kontroll över eller där jag kan förändra någonting, och där min inblandning istället handlar om att undersöka fenomenet så som det naturligt förekommer (ibid.). Det handlar om olika SÄBO i södra Sverige eftersom det var rimligast utifrån tillgängligheten i och med mina möjligheter att ta sig till platserna där intervjuerna skedde.

Intervjuer som metod var också lämpliga i detta fall då det handlade om att få ett detaljerat material (Denscombe 2010). Det semistrukturerade formatet valdes i och med att det fanns tydliga ämnen som jag ville ställa frågor kring, men samtidigt lämna en möjlighet för forskningspersonerna att bidra med egna erfarenheter ifall samtalet berörde något som de hade mer att berätta kring (Denscombe 2010).

Intervjuerna spelades in för att sedan transkriberas. Hänvisningar till specifika personer och närliggande orter togs bort eller omskrevs, för att säkerställa att deltagarnas anonymitet bevaras. Det inspelade materialet förvarades på ett säkert sätt. Intervjuerna bearbetades sedan med en tematisk analysmetod för att identifiera, analysera och beskriva mönster i det insamlade materialet (Braun & Clarke 2006).

I skriftlig form bearbetades, kodades och sorterades sedan materialet, sorteringen resulterade i olika teman som uppenbarar sig vid genomgången av det kodade materialet. Teman bestod alltså av ämnen som ofta återkom i flera av intervjuerna och som bedömdes vara relevanta för att besvara frågeställningen (Braun & Clarke 2006).

Urval av fall

Av min handledare fick jag kontaktinformation till personer som var ansvariga för SÄBO i olika kommuner i Skåne. Jag tog kontakt med dessa personer och skrev mejl till dem för att förklara syftet med min studie och för att fråga om de ville eller hade möjlighet att vara med. Den ena av dessa gav mig en positiv respons, och jag tackade ja till samarbete.

I nästa led förklarade jag mer detaljerat vad jag föreställde mig, och personen tog kontakt med chefer på SÄBO som hade kunnat vara passande. Sedan fick jag kontaktuppgifterna till cheferna på 4 stycken olika SÄBO i kommunen som kunde tänka sig att vara med. Jag kontaktade sedan dessa för att förklara mer ingående att jag ville göra ett inledande besök för att få en överblick över situationen och boendet, samt för att ta referensbilder av och från balkongerna. Här begränsade jag urvalet till 3 boenden, som följde av att jag inte fick något svar från en av de potentiella besöksplatserna. De 3 boendena som jag fick svar från besökte jag, och jag gjorde en inledande bedömning av balkongernas situation. Jag samtalade även med cheferna, eller någon som arbetade där, för att få mer konkret information om genomförbarheten av intervjuer och förutsättningarna för att göra dessa, samt huruvida det fanns boenden som frekvent använde balkongen (Andersson & Swärd 2008).

Efter dessa samtal föll ett av boendena bort eftersom det endast var för personer med demenssjukdom, och därav var ett informerat samtycke inte möjligt, vilket betydde att inga boenden kunde intervjuas för studien. Däremot förde jag ett intressant samtal med platschefen på detta boende som gav mig värdefulla insikter och hållpunkter att fundera vidare på. Och jag fick även hennes samtycke att hänvisa till vår konversation inom ramen för mitt arbete. Jag återkommer till detta i diskussionsavsnittet.

Efter urvalet återstod 2 olika boenden med likartade balkongsituationer. Balkongerna var gemensamma, hyfsat stora, och hade utsikt över en halvt öppen innergård som tillhörde boendet. Skillnaden var dock att det första boendet var beläget i en mer urban kontext (se figur 1), medan det andra befann sig i en rural by (se figur 2). Ytterligare en skillnad var att individerna som kunde delta i intervjuer på det urbana boendet bodde på fjärde våningen och därmed hade en vidare utsikt över hustaken. På det mer rurala boendet befann sig balkongerna på den andra våningen. Dock var det för båda boendena så att balkongerna som intervjuerna handlade om befann sig i respektive byggnads översta våning.

Balkongerna var även gemensamma på så vis att alla som bodde på respektive avdelning hade tillgång till balkongen och kunde använda den. Det handlade alltså inte om enskilda individuella privata balkonger. Detta arbete handlar inte om balkongen i sig, som egen plats, utan om utsikten som kan betraktas från balkongen. Därav bedöms mer information om balkongernas exakta storlek och annan likartad information inte vara relevant för arbetets resultat.

Datainsamling

Metoden för att samla in ny kunskap har bestått av 4 stycken semistrukturerade djupintervjuer med fokus på kvalitet (Brinkmann & Kvale 2014), för att få fram information om hur landskapet och den gestaltade utemiljön upplevs. De som intervjuades är boende på SÄBO med balkonger. Detta för att få insyn i de boendes perspektiv och hur de upplever sin vardag, samt värdena med att ha tillgång till en balkong.

Testintervju

Vidare förberedde jag mig genom att genomföra en testintervju med en lämplig person som jag fick kontakt med via en bekant. Det handlade om en äldre dam som nyligen flyttat från ett hus till en mindre lägenhet med balkong. Detta stämde så pass väl överens med min målgrupp att jag gjorde bedömningen att en testintervju kunde ge mig mer information om saker jag behövde ta hänsyn till, eller som jag potentiellt missat att ta i beaktande. Till testintervjun hade jag även med mig en utskrift av mina frågor som var det första utkastet av intervjuguiden (se Bilaga 1), som en minneshjälp för att säkerställa att alla ämnen togs upp.

Syftet med testintervjun var att få en inledande förståelse för situationen som uppstår vid en intervju, då jag saknade tidigare erfarenheter av att genomföra forskningsintervjuer. Meningen var också att kontrollera om frågorna var begripliga och besvarbara för en äldre person i ett relevant sammanhang.

Syftet var också att kunna utvärdera om något relevant missats, och då kunna lägga till detta som ytterligare en fråga. Vi genomförde inte testintervjun på balkongen då det var för kallt ute, utan vi satt istället vid köksbordet. Men vi inspekterade balkongen gemensamt. Intervjupersonen berättade om sina preferenser med balkongen samt vad hon uppskattade med utsikten.

Hon gillade att vara på balkongen och brukar använda den för att fika eller sitta och läsa. Jag fick också höra att hon uppskattade utsikten från sitt köksfönster mer, och nämnde först att det hade varit trevligt med balkongen där istället. Som svar på varför började hon reflektera, och kom sedan fram till att balkongen nog var bra där den var, eftersom det var där solen fanns. Men utsikten från köksfönstret var väldigt trevlig eftersom där fanns mer att titta på, såsom förbipasserande och så vidare.

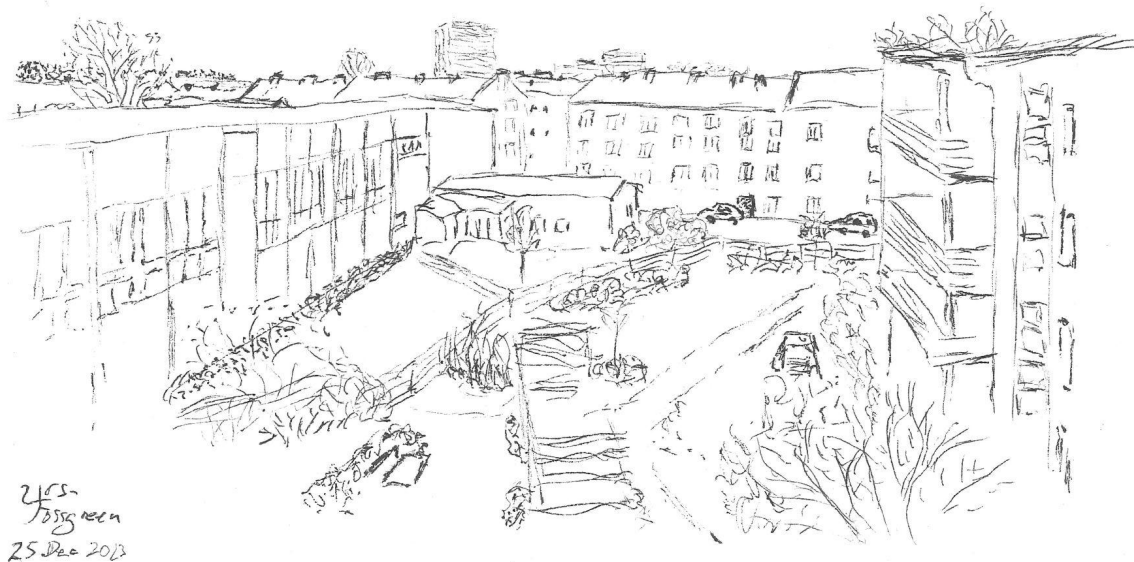
Efter att jag hade ställt de planerade frågorna berättade jag lite mer allmänt om vad syftet med projektet var, och vad jag ville få veta genom arbetet. När jag sa att det handlar om att få reda på "vad som finns här runt omkring" fick jag en spontan respons från intervjupersonen där hon började beskriva hur hon uppskattade de stora träden som fanns intill huset.

Och framförallt den stora linden som stod nära balkongen, som blommade så fint på sommaren. Hon berättade då också att det var spännande på hösten när löven föll (på trädet som stod utanför köksfönstret) för att hon då fick en mycket vidare utsikt. Sammantaget gav dessa beskrivningar mig intrycket att hon uppskattade träden runt om husen och att de gav henne ett direkt och nära sätt att uppleva årstiderna. Därtill började hon berätta om blomlådorna som fanns på balkongen och hur hon trivdes med att kunna odla lite egna blommor där och sätta vårlökar.

Efter testintervjun skrev jag en reflektion för att bearbeta upplevelsen och hålla fast all information för senare användning. Reflektionen använde jag sedan för att omarbета och anpassa min plan inför mina "riktiga" intervjuer. Jag reviderade då även min intervjuguide baserat på erfarenheterna från testintervjun. Främst genom att omformulera vissa frågor till att vara lättförståeligare, samt lägga till några frågor som jag inte tidigare tänkt på (se Bilaga 2). Jag bestämde mig även för ett upplägg där jag låter samtalets förlopp vara naturligt, och om intervjupersonen spontant kom in på ett ämne som jag hade tänkt fråga om senare, låta personen berätta på. Och sedan antingen återkoppla när jag nådde den punkten i min intervjuguide, eller om ämnet redan blivit utförligt behandlat, låta frågan räknas som besvarad. Detta gjordes i syfte att hålla intervjuerna semistrukturerade (Brinkmann & Kvale 2014).

Grafisk dokumentation

Vid mina besök tog jag även fotografier för att senare kunna titta tillbaka och kunna komma ihåg hur balkongen var positionerad och hur det såg ut, samt hur utsikten var från de specifika balkongerna. Dessa användes sedan för att göra skisser av det som syntes från de olika balkongerna som intervjuerna handlade om (se figur 1 och 2), anledningen till att skisserna inte gjordes direkt på balkongen var att det var för kallt utomhus vid besökstillfället. Dessa skisser alstrades för att förmedla en mer flyktig känsla av stämningen och strukturerna på de två platserna. Genom dessa kan sedan en läsare av resultatet från intervjuerna lättare relatera till det som beskrivs om platserna. Därutöver kan även vissa karaktärsdrag i rumsligheten bäst förmedlas i skiss.

Figur 1. Utsikten från balkongen i den urbana situationen.

Figur 2. Visar utsikten från balkongen för det rurala boendet.

Intervjuer

Efter inledande besök och urval bestämdes tid för genomförande av intervjuerna, och två personer på respektive boende intervjuades. De som valdes var personer som kunde ge sitt samtycke till att bli intervjuade, samt använde balkongerna mycket när vädret var tillräckligt bra för att göra detta. Två personer intervjuades på varje boende för att få ett något mer nyanserat perspektiv om vad olika personer tycker om samma utsikt, och för att kunna fånga upp individuella synpunkter. Därmed genomfördes totalt fyra intervjuer.

Personerna intervjuades enskilt, och samtalen spelades in med diktafon, samt mobiltelefon som reserv. Intervjuerna genomfördes vid själva balkongen som samtalet handlade om, för att få en så nära koppling som möjligt till det som undersöktes. För att hålla omfånget på materialet hanterbart begränsades längden på intervjuerna till cirka en halvtimme till fyrtiofem minuter.

Intervjun genomfördes i form av ett öppet samtal som inleddes med de frågor som hade förberetts i intervjuguiden. Efter att frågorna hade ställts pratade vi fritt kring de ämnen som kom upp, och jag ställde följdfrågor och antecknade kring det intervjupersonerna berättade. Jag hade med mig ett utskrivet exemplar av min intervjuguide till varje intervju för att anteckna. Om personen berättade något som var relevant för en annan fråga skrev jag ner detta och tog sedan upp det när vi kom till den frågan i guiden, och återkopplade eventuellt.

Jag som intervjuare och den jag intervjuade satt med 90 grader vinkel till varandra (Denscombe 2010), i detta fall både för att kunna hålla den personliga kontakten och samtidigt kunna blicka ut över det vi pratade om (balkongen). Speciell hänsyn inför intervjuer med äldre togs på följande vis. Hastigheten och ljudnivån på talet anpassades baserat på den intervjuades individuella behov. Jag försökte även artikulera tydligt för att vara lättförståelig. Allt detta gjordes utan överdrift, utan endast i den mån som behövdes för att säkerställa god kommunikation.

Min inställning till samtalet var att jag var där för att lära mig av den jag pratade med, och jag lät intervjupersonen berätta fritt i möjligaste mån. Jag försökte presentera mig och förhålla mig så neutral som möjligt (Denscombe 2010). Dock behövde jag ibland fånga upp samtalet för att återgå till det ämne som var syftet med intervjun. Intervjuerna skedde på vintern, alltså när balkongerna användes mindre ofta. Men detta betydde också att strukturerna i landskapet syntes tydligare. Därtill kan det också varit så att det intervjupersonerna berättade för mig var det som var extra viktigt för dem, just eftersom de fortfarande kom ihåg det flera månader efter att de senast regelbundet använde balkongen.

Frågorna som ställdes fungerade som en inledning och fick följdfrågor baserat på svaren som erhöles. Förhållningssättet till intervjupersonerna var artigt neutral på så vis att jag försökte undvika att uttrycka för mycket om vad jag själv anser. Fokus låg istället på vad den som intervjuades hade för åsikter, och att höra detaljerade berättelser och att få insyn i deras vardag. I ett vidare led tolkade jag de svar jag fått och bad om muntlig bekräftelse eller tillbakavisade av intervjupersonen, detta för att kunna validera mina resultat bättre (Alvesson 2011).

Av de fyra intervjupersonerna jag pratade med handlar det om tre stycken kvinnor och en man. Tre av personerna var i 90-årsåldern medan en var i 70-årsåldern. Intervjupersonerna hade bott på sina respektive boenden mellan ett och fyra år. Beroende på väderförhållandena använde de flesta intervjupersonerna sin balkong minst en gång om dagen. Den sista personen använde balkongen åtminstone flera gånger i veckan. En av personerna var hänvisad till en rullator, två personer var hänvisade till rullstol och en av personerna hade mycket synsvårigheter.

Analysmetod

Intervjuerna analyserades sedan med en tematisk metod enligt Braun & Clarke (2006), för att identifiera, analysera och beskriva mönster i det insamlade materialet. Den tematiska analysmetoden av kvalitativa intervjuer handlar om att expandera den insamlade datan, inte reducera den. Datan bearbetas alltså vidare i olika led, och delas upp i stycken som utvecklas och sammanfogas till de teman som sedan beskrivs för att förmedla resultatet av analysen (Gibbs 2007). Nedan (Figur 3) syns en stegvis illustration av processen.

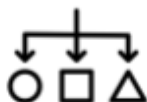
- Transkribera, lyssna och skriva ner

- Sortera fram relevanta delar

- Koda genom att dela upp i enskilda beståndsdelar

- Sortera ihop beståndsdelar med gemensamma nämnare

- Gruppera ämnen med sammanhang

- Beskriv essensen av de teman som framkommit

Figur 3. Visar schematiskt de olika stegen i metoden (sammanställt av Yrsa Fossgreen, baserad på Braun & Clarke 2006).

Materialet från intervjuerna analyserades genom att först transkriberas utan någon interpretation i förhållande till det andra insamlade materialet eller några teorier. I detta skede drogs inga slutsatser, utan endast intervjupersonens egna beskrivningar noterades i skrift. Transkriberingen användes också som ett tillfälle att ytterligare bekanta sig med materialet som en förberedelse för att koda och analysera texten (Braun & Clarke 2006). Den transkriberade texten kodades utefter innebörd, för att sedan kategoriseras i större teman. Under kodningsprocessen lades vikt vid att ge en jämn mängd uppmärksamhet och tid till varje del av materialet (Braun & Clarke 2006).

Kodningen skedde genom att först välja alla delar av materialet som på något vis kändes relevanta för att besvara frågeställningarna. Alltså skalades alla delar av transkriberingarna som inte berörde utemiljön, balkongerna eller utsikten bort.

Sedan fick text som korresponderade till en intervjuperson en egen färg, för att enklare kunna spåra tillbaka citat eller på annat vis hitta tillbaka i intervjuerna om så skulle behövas. Därefter delades den text som hade valts ut för att analyseras upp genom att det skapades nya stycken för varje nytt ämne i transkriberingen. Alltså, texten delades upp i enskilda citat som hade ett eget ämne. Dessa lades sedan in i ett textdokument och skrevs ut. Det utskrivna pappret klipptes sedan upp i de enskilda textbitarna som tidigare hade identifierats för att enklare kunna göra olika sorteringar på ett överskådligt vis.

Enskilda koder sorterades utefter vad de handlade om, det vill säga varje gång samma ämne återkom sorterades varje citat som handlar om det ämnet på samma stapel, till exempel "träd". Detta gjordes med alla citat alltså alla koder, och de som blev över sorterades i en hög för övrigt. Denna process upprepas flera gånger tills alla citat hamnade på logiska staplar, det vill säga att varje samling av citat handlade om ett eget men distinkt ämne. Dessa ämnen kunde sedan grupperas där det fanns ett bredare sammanhang mellan dem. Resultatet av detta blev ämnen i övergripande teman som representerar en bredare kategori.

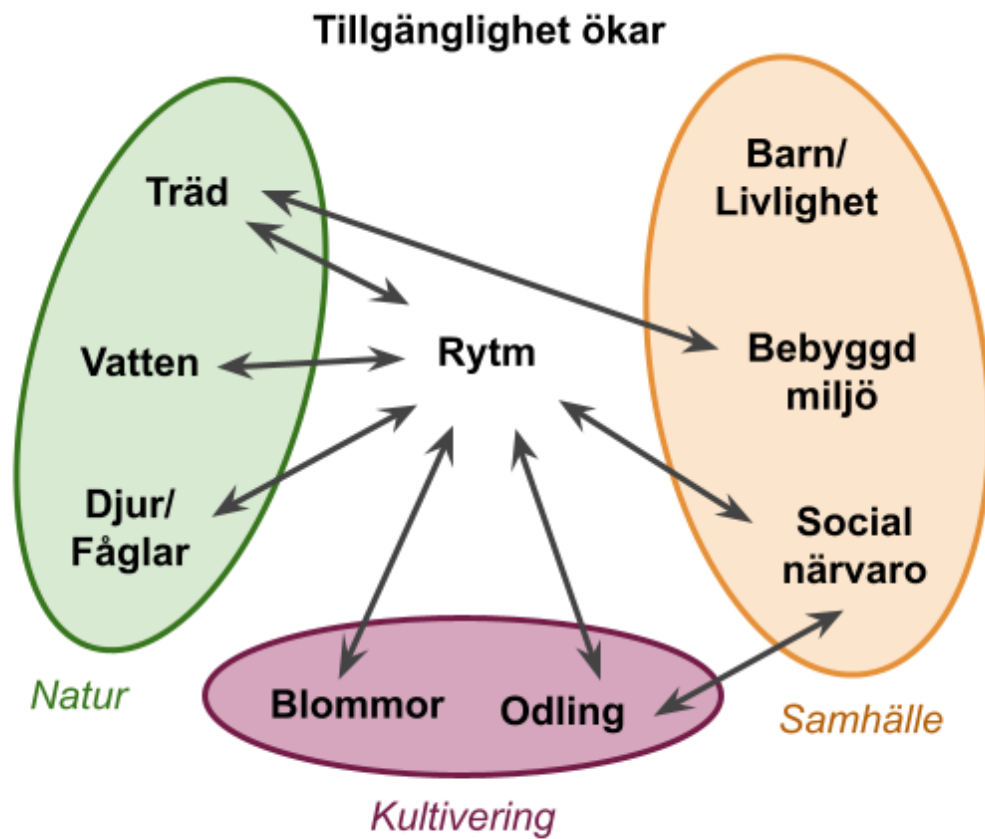
Innehållet i de olika teman, såväl huvud- som undertema, som uttolkas omformuleras sedan till en koncentrerad form. Varje tema fick en egen beskrivning. I detta stadie analyserades alla intervjuer tillsammans. De teman som framkom tolkades mot den relevanta teoretiska bakgrunden som presenterats tidigare. Extra talande citat från intervjuerna infogades för vardera tema för att styrka resultatet (Bengtsson 2015; Kvale & Brinkmann 2014).

En paus på några veckor från att befatta mig med de tematiska kategorierna lades in, för att få distans till ämnena. Efter denna paus befattade jag mig ytterligare en gång med de framkomna teman, och omsorterade dem något efter den objektivitet som vunnits på att få lite avstånd till materialet. Grupperingarna och förbindelserna mellan enskilda teman, samt deras inbördes logik, prövades genom att säkerställa att varje tema var tydligt avgränsat från alla andra (Kvale & Brinkmann 2014). Efter detta kunde de framtagna teman slutligen kategoriseras och presenterats i ett diagram (se figur 2). Utifrån resultatet lästes de ursprungliga transkriberingarna avslutningsvis igenom en gång till, för att säkerställa att alla framtagna teman var representativa för intervjumaterialet. Och dessutom för att kontrollera att något som passar in i ett tema inte missats (Kvale & Brinkmann 2014).

Etiska överväganden

Av etiska skäl förblir deltagarna anonyma och insamlade data förblir konfidentiell. Intervjuerna och transkriberingarna kommer endast att användas för det vetenskapliga arbetet. Innan intervjuerna gav intervjupersonerna sitt samtycke till att delta, och fick information om att de kunde dra tillbaka detta om och när de ville. Intervjupersonerna fick även ett dokument med skriftlig information om studien och kontaktuppgifter till projektansvarig forskare. Projektet bedöms inte medföra några negativa följder eller risker för forskningspersonerna. Studien har fått ett etiskt godkännande från Etikprövningsmyndigheten (Dnr 2023-06215-02). Studien ingår i ett större forskningsprojekt med titeln: *Hälsofrämjande kvaliteter i fysisk utemiljö vid särskilda boenden för äldre personer - från kartläggning till arbetsmetod för design, planering och utvärdering*. Forskningshuvudman för projektet är Göteborgs universitet. Med forskningshuvudman menas den organisation som är ansvarig för studien.

Diagram över sammanhang mellan Teman

Figur 4. Sambanden och grupperingarna av de teman som framkommit i analysen av intervjumaterialet (illustrerat av Yrsa Fossgreen).

Resultat

Här presenteras resultatet av de kvalitativa analyserna av intervjuerna och sammanfattningar av de teman som identifierats i materialet, tillsammans med citat som lyfter och tydliggör innehållet. De fem huvudteman som har identifierats handlar om vad de boende uppskattar med balkongen, och att uppleva från den. Ett första självstående tema handlar om att balkongen ökar tillgängligheten till utemiljön. Sedan är åtta underteman grupperade i följande huvudteman. Ett andra och tredje huvudtema som handlar om naturrelaterade ämnen och kultivering, och det fjärde huvudtemat som handlar om ämnen som relaterar till samhällets olika aspekter. Sist finns ytterligare ett fristående tema som handlar om rytm, detta tema har en koppling till många av de andra teman (se figur 4).

Tillgänglighet

Detta tema handlar om att aspekter av utemiljön blir mer åtkomliga, och att självständig utevistelse blir tillgängligare. Ett ofta återkommande uttalanden om balkongerna var att de är fina och bra, också sagt i samband med att de är stora. Alla de intervjuade gillade sina balkonger väldigt mycket och var positivt inställda till dessa. Intervjupersonerna upplevde att de hade mycket nytta av balkongerna.

*"Annars är ju balkongerna fantastiska egentligen.
Ja, det är dom ju, storleken och alltihopa."*

"Den här balkongen, den är ju bara så härlig."

En av intervjupersonerna betonade att möjligheten att gå ut i trädgården är något som utnyttjas av de boende som kan gå ut själva. Personen berättade också att personalen inte hade så mycket tid att gå ut på promenad med de äldre som inte har förmågan att göra det självständigt.

En annan intervjuperson som använde rullstol beskrev mer detaljerat att eftersom personen hade en synnedsättning fanns det problem med att kunna se knapparna i hissen, och därför blev det nästan omöjligt att ta sig ut till innergården på egen hand.

Men balkongen var istället ett enkelt sätt att komma ut i den friska luften utan att behöva be om hjälp. Bekvämligheten med att kunna gå ut på balkongen istället för att gå ut till trädgården beskrevs också, samt att det var svårare att ta sig in igen själv från trädgården.

"Men det blir ju så skönt för oss som är lite gamla och kunna komma ut i friska luften utan att be folk om hjälp jämt, för då klarar vi oss med våra rollatorer och går ut här, det är ju så lätt."

En stor del av att balkongerna uppskattades så mycket var att intervjupersonerna värdesatte att kunna komma ut, och uppskattade att kunna vistas utomhus, respektive nå den friska luften. Och då möjliggjorde balkongerna detta genom att de kunde ta sig ut självständigt.

"Men jag tycker jag blir så glad när jag kan få komma ut."

Sammanlagt var det alltså en värdefull och uppskattad tillgång för intervjupersonerna att ha förfogande över sin balkong. Och att balkongerna gav en möjlighet att ta sig ut på egen hand vilket gjorde dem särskilt viktiga. Tillgängligheten till den självständiga utevistelsen var särskilt värdefull.

Natur

Ett huvudtema som sammanfattade flera underteman som kunde identifieras handlade om fenomen från naturen. De olika aspekterna av växtlighet och djurliv som kunde ses och uppfattas från balkongen var ofta återkommande i intervjuerna, och även vatten och odling återkom flera gånger. Det verkar som att detta var en minnesvärd aspekt av utsikten från balkongerna som gav avsevärda intryck.

Träd

Träd nämndes ofta som en del av utsikten, och det pratades om olika sorters träd. Trädens olika utseenden och uttryck beskrevs också som någonting som hörde till de olika årstiderna, och för att kunna följa deras gång.

*"Och vi har ju en fantastisk hängbok här ute ju. [...] Otrolig på sommaren, och den är ju klippt som en parasoll."
"Och nu när det här körsbärsträdet blommar här,
allt det här vackra som kom i våras. "*

Träden fungerade som en naturlig del av utsikten som bidrog till ett angenämt intryck av utemiljön, med säsongrelaterade höjdpunkter.

Vatten

Vatten som en del av landskapet är vad detta tema handlar om. Olika vattenrelaterade aspekter nämns flera gånger av olika intervjupersoner. Vid ett boende fanns en liten damm på innergården som var ur funktion, men intervjupersonerna hade positiva minnen av den. Dammen var även omtyckt av fåglar, som då gick att observera. Det fanns en intervjuperson som upprepade gånger pratade om "sjön" och som saknade att kunna se denna.

"Det är otroligt rogivande att sitta och titta på. [...] Det ska inte så mycket till för vatten liksom är, det är intressant."

"Det är klart, hade man fått sett en bit av sjön hade man ju blivit salig, men men det blev ju inte så, det kan jag ju inte hänga upp mig på."

Sammanfattningsvis är vatten är en naturlig del av landskapet som har förmågan att fascinera.

Djur/Fåglar

Djurlivet kunde observeras från balkongen, främst då fåglar. Eftersom dessa djur på grund av sin flygförmåga också kan ta sig till balkongen är de lättare att uppfatta än andra djur, och nästan alla intervjupersoner pratade om fåglarna de kunde se från balkongen. En av personerna var extra entusiastisk och hade även en kikare för att kunna betrakta de olika fågelarterna. Personen hade ett större intresse och också kännedom om de olika fågelarterna som förekom på innergården, samt matade även fåglarna på vintern.

"Så jag har en kikare i och, med mig som jag sitter och tittar i, en liten en. [...] Jag tittar efter alla fåglar. [...] Men här är inte något större urval här ju."

Men även andra djur som gick att se var av intresse. En intervjuperson nämnde ett intresse för att hålla utkik efter små harar. Just fåglarna var dock det som nämndes allra oftast. Fåglarna verkar också vara enklare att observera från balkongen i och med att de inte blir så störda då.

Det positiva med att ha en miljö gestaltad på ett vis som gynnar fåglarna där det skapas livsmiljöer beskrevs också. Flera intervjupersoner beskrev även att de uppskattade att kunna höra fågelkvitter, eller duvornas kurrande. Att kunna se och uppleva vilda djur och fåglar i sin omgivning beskrevs som engagerande och spännande.

"Nej, jag bara sitter och tycker det är ljuvligt med alltihopa runt omkring, träden och fågelkvittret va? Det är hur bra som."

Kultivering

Ett annat huvudtema bestående av två underteman handlar om kultivering. Detta är dels blommande perenner som kräver en viss skötsel och omvårdnad för att frodas, samt dels också odling som de äldre själva har tillgång till i form av växtkrukor på balkongerna.

Blommor

Alla intervjupersoner nämnde blommor och beskrev dem som något positivt, trevligt och vackert. De hänvisade till olika sorters blommor med olika färger. Här beskrev intervjupersonerna även olika sorters blommor som var fina under olika årstider. Till exempel vårlökar, samt ett körsbärsträd som blommade på våren, och även andra blommor som är specifika för sommaren och hösten nämndes.

"Dom har ju varit duktiga till att sätta vårlökar och sånt ju. Och det sätter dom lite hela tiden ser jag. Och det är, annars är det ett väldigt trevligt inslag att vi kan titta på."

Blommors doft beskrevs som något angenämt av en av intervjupersonerna, även om personen inte kände till blomman som en specifik doft kom från. En annan intervjuperson beskrev en förlust av luktsinnet som följd av covid. Dofter är alltså inte något som alltid kan upplevas av alla de äldre. Även när balkongerna är flera våningar upp når en eventuell doft från innergården sannolikt inte hela vägen. De intervjupersonerna som levde i det mer urbana belägna boendet bodde båda på fjärde våningen, och ingen av dem berättade något om dofter.

Men att kunna se blommor från balkongen uppskattades av alla intervjupersoner och var ett värdefullt inslag för att skapa en omgivning som kändes fin.

"Och sen när sommarblommorna kom alltså. Här är ju, det ena avlöser ju det andra. Det är väldigt vackert. [...] Det är lagom blomsterprakt dom har här, tycker jag det. Härligt."

Odling

Här handlar det om de växter som fanns planterade i krukor på balkongerna, samt om intresset av att själv ha tillgång till möjligheten att odla. De blommor som fanns på balkongen beskrevs som någonting bra och fint. Samt att det även var en tillgång för de som ville ha möjlighet att sköta blommor för egen del.

" [...] Ja, det är ett, jag tycker det är jätteroligt att vi har dom krukorna, och dom, jag kollar ju så gott jag kan."

" [...] och sen har dom mycket tomater här uppe på sommaren."

Jag: Ja, dom är här uppe då?¹

Intervjuperson: Ja dom är här uppe ja. [...]

Och det försvinner ju på nåna dar alltihop det."

Det nämndes också vid ett av boendena att personalen planterade tomater på balkongen, och detta uppskattades också och beskrevs som en tillgång. Önskemål om fler fruktträd framkom också, och det fördelaktiga med att odla egna grödor beskrevs.

¹ på balkongen

En intervjuperson skildrade även det gynnsamma med odlingslådor som hängde från balkongens räcke, i och med att de då inte var i vägen, men lättillgängliga.

"Och sen har dom planterat, plantera flickorna² här i lådor. Olika sorters, växter och det är så trevligt det också."

Samhälle

Detta sista huvudtema som består av flera underteman handlar om fenomen som är skapade av människor, eller som är ett resultat av mänsklig kontakt eller aktivitet.

Barn/livlighet

Kontakten eller förnimmelsen av barn i omgivningen, även när den uppfattas indirekt, framförallt som ett uttryck för "livlighet". Flera intervjupersoner uppskattade när barn lekte eller på andra vis var aktiva i omgivningen. Det uppskattades även att ha en inhägnad trädgård där barnbarnen kunde leka när de var på besök utan att det kunde hända något.

"Dom tycker att det är roligt naturligtvis, dom kan ju springa här utan att det händer någonting. Det är också skönt."

Jag: Ja, det är kul att kunna se barnen springa?

Intervjuperson: Det är så skönt så, och inte man behöva va rädd att de har ner någonting utan dom kan springa med ute här på gräsmattan."

En intervjuperson med synsvårigheter kunde endast uppfatta barnens lek när de gjorde ljud, och det var det intervjupersonen uppskattade.

"Och sedan tycker jag om att man kan höra barnen. Leka och så."

Jag: Barnen, du hör barnen, säger du?

Intervjuperson: Mmh, jag hör barnen leka."

Jag: Just det. Och det är någonting du, du liksom, det är trevligt?

Intervjuperson: Ja, det tycker jag är roligt. Jag menar du, då är det ju liv, runtikring."

² "flickorna" här syftar på personalen, alltså att personalen har planerat något.

En annan intervjuperson uttryckte även att det vore uppskattat om det fanns fler barn i omgivningen.

"Ja, alltså nu här är inte mycket barn. Ja, där är ju skolan.

Jag: Men dom syns kanske inte så mycket?

Intervjuperson: Ja de springer här ute, här i gångarna.

Man tittar ju. Om dom är ute och stojar och så där.

Och det är roligt med barn som ja, lite, lite liv och så där."

Livligheten som lekande barn i omgivningen förmedlade var alltså någonting som uppskattades, och delvis saknades lite.

Bebyggd miljö

Detta undertema handlar om den byggda miljön och den infrastruktur som kan varseblivas från balkongen, med tillhörande trafik. I samtalen med intervjupersonerna nämndes flera gånger saker som relaterade till bebyggelsestrukturen runt omkring eller annan infrastruktur som kunde ses eller höras från balkongen, såsom vägar eller cykelbanor. Intervjupersonerna var på det hela taget nöjda med situationen så som den var, alltså med bebyggelsen och vägarna.

Den trafik som kunde förnimmas från balkongen var inte för mycket för någon av intervjupersonerna, utan tvärtom var det också intressant att kunna se en del av det som händer runt omkring. Intervjupersonerna beskrev också att de var nöjda med tätheten i bebyggelsen och kände inte att det var för trångt mellan husen, det fanns också tillräckligt med plats för att ha en vy över hustaken, som en av intervjupersonerna beskrev. I en av innergårdarna fanns det en liten paviljong, som beskrevs som trevlig.

*"Här är dom som tycker att man har det för tätt,
men det tycker inte jag.*

Jag: Tyckte inte du, nej? Det är lagom plats mellan husen?

Intervjuperson: Ja, det tycker jag. "

"Jaa, alltså det är bra att sitta här uppe. Du har lite, du har lite vy på något sätt och jag tänker det ibland, att jag är glad att inte jag sitter på första våningen. [...] men jag är glad för att jag sitter här uppe. För då har jag ju den att jag har den fantastiska vyn över hustaken."

Social närvaro

Temat handlar om kontakten eller förnimmelsen av andra människor i omgivningen, även när den är passiv. Intervjupersonerna beskrev även att de kan vinka till eller växla några ord med andra personer som befinner sig i trädgården eller på andra balkonger. De uppfattade även när personer gick förbi i trädgården.

"[...] Och jag ser dom där, så vinkar dom."

Jag: Dom vinkar till dig när du sitter på balkongen?

Intervjuperson: Ja, ja. Det gör dom.

Så det ser man ju alltid när någon kommer ut [...]"

En intervjuperson uttryckte förvåning över att lamporna i lägenheterna runtomkring/mittemot sällan tändes på kvällen, och uttryckte att det vore trevligare om det var tänt. Möjligen för att det då hade kunnat förnimmas som närvaron av andra människor, istället för den öde känsla som nedsläckta hus förmedlar.

Balkongerna användes även för att fika gemensamt och för att dricka kaffe utomhus. En annan intervjuperson berättade även att de tyckte om att sitta på balkongen och titta på bilarna som körde förbi på vägen bortom innergården.

"Jag kan se om det finns en person, Ja. Men jag ser ju inte vem det är, eller hur, om det är. Det, det har jag ingen susning om, men att det rör sig någonting. Ja, och det är ju lite skoj. Om man ser att det rör sig."

Rytm

Här handlar det om något att se fram emot som upprepar sig med jämna eller logiska mellanrum, eller vissa cykliskt återkommande event. En intervjuperson pratade om flygplan som syntes från balkongen, och nämnde särskilt militärens julgransflygning som var något att se fram emot som ett årligt event att betrakta. Ytterligare en intervjuperson hade varit verksam som lantbrukare och beskrev en särskild uppskattning för att kunna se de olika lantbruksmaskinerna köra förbi från balkongen under de olika årstiderna, till exempel såmaskinen på våren och tröskan på hösten.

"Sen tittar jag ju under vårbruket på, på fälten. Och nu på hösten när det är skörd ju, som just nu, så kommer det ju betlass. Det kan jag sitta här och titta på. Rätt vad det är vi sitter här, så kommer det vet du, för de kör betor nu här utanför byn [...] Det kan jag sitta och titta på, och följa, och glädja sig."

Flera intervjupersoner beskrev även midsommarfirandet som ägde rum i trädgården, och att det var något som de såg fram emot till nästa sommar. Samt tvärtom, vid jultiden kunde balkongerna pyntas vilket bidrog med årstidsanpassad stämning.

Detta kan också beskrivas som en sådan typ av återkommande händelse som sker med jämna mellanrum som de äldre kan se fram emot, som kan de kan samtala om och som väcker igenkänning. Detta skulle kunna vara ett positivt inslag i de äldres vardag som kan skapa en igenkänningsfaktor.

En av intervjupersonerna beskrev veckovisa träffar som skedde på innergården som kunde ses från balkongen, och berättade att det var något att se fram emot. Intervjupersonen beskrev även regelbundet återkommande musiktillställningar som något positivt.

"Och det var väldigt fint här vid midsomras, då hade dom midsommarstång och dansa här ute. Väldigt fint var det, jag hoppas det blir lika fint den här midsommarn också, men det blir det väl får vi hoppas."

Detta tema handlar även om årstidernas rytm, en av intervjupersonerna beskrev intresset för att följa blomningen, se bladverken slå ut och kunna se vad det blir för frukter. Vårlökarna som kommer upp som ett första vårtecken nämndes även, och att det uppskattades att det fanns en större variation av dessa. Att följa årstiderna och blomstren uppskattades som något fint och vackert.

Sammanfattning av resultatet

Här besvaras frågeställningarna med en sammanfattning.

- ❖ Vilken betydelse har balkongen för tillgängligheten till utemiljön för äldre på SÄBO?

Balkongerna verkar ha en stor betydelse för tillgängligheten till utemiljön. Intervjupersonerna beskrev hur balkongen gjorde det enkelt att komma ut till den friska luften på ett självständigt vis. Och de berättade också om olika svårigheter med att på egen hand ta sig ut till trädgården. Det är också genom att kunna gå ut på balkongen som de andra aspekterna i landskapet och omgivningen blir tillgängliga i en mycket högre utsträckning för dessa individer.

- ❖ Vilka kvaliteter i den gestaltade utemiljön och i landskapet är särskilt betydelsefulla när de betraktas från en balkong i ett SÄBO?

Värdena hos den gestaltade utemiljön när den betraktades från en balkong handlar å ena sidan om naturen och dess olika fenomen som kan upplevas, samt om kultiverade komponenter som förhöjer naturliga fenomen. De kultiverade komponenterna bjuder även in till en delaktighet samt förstärker förnimmelbarheten av årstidernas gång. Därtill kommer å andra sidan samhällets aspekter och samvaro, hur den bebyggda miljön ser ut, samt den sociala kontakt till andra människor som kan äga rum. Sist också en uppskattning för den livlighet som barns lek förmedlar, samt rytmiskt eller cykliskt återkommande event som ger någonting att se fram emot.

Diskussion

Detta avsnitt behandlar ämnen och tankegångar som relaterar till arbetets utformning och utveckling. Vidare lyfts förbättringsförslag som blev uppenbara i efterhand, och ett antal möjliga ämnen att studera vidare kring läggs också fram.

Resultatdiskussion

Det fanns flera förhållanden som framkom under arbetets gång som var spännande och tankeväckande, dessa presenteras och diskuteras här.

Gällande principen om de fyra zonerna som beskrivits av Bengtsson (2015) kan det sägas att balkongen blir ett sätt att från zon 2 tillgodogöra sig innehållet i zon 3 och 4. Det handlar om utsikt, grönska och frisk luft, sinnesintryck från naturen, årstidernas växlingar, intryck av liv och koppling till det förflutna. Detta stämmer delvis överens med mitt resultat som handlar om natur, årstidernas rytm och ett intresse för att uppleva livlighet. Sinnesintryck från naturen är ett tema som jag inte helt har funnit, men samtidigt passar det delvis ihop med kultiveringen av blommor eller grödor på själva balkongen som då kan förnimmas på nära håll. Kopplingar till det förflutna var inte något som framkom på ett entydigt vis.

Bengtsson (2015) redogör även för en kombination av principen om zonerna, med en känslighet för understimulering respektive överstimulering. Det handlar om att inte överväldiga användarna i zon 0 till 2, men längre bort (zon 3 och 4) skapa olika typer av kvaliteter i utemiljön som de personer som har behov av detta sedan själva kan välja att ta del av. Det framställs att det är individer med fysiska begränsningar som är känsliga för understimulans. Mitt resultat visar att det är personer som har svårt att självständigt ta sig ut till boendets utemiljö som uppskattar att kunna uppleva denna från balkongen, alltså de som är känsliga för understimulans. Därav finns det kanske också ett värde av att, i vissa fall, redan göra olika typer av stimulerande eller livfulla miljöer mer tillgängliga från zon 2. Detta kanske är mest relevant för den grupp av individer som har fysiska begränsning, men goda mentala förmågor. Sådana personer känner sig möjligen extra dragna till balkongen som en följd av understimulering.

I resultatet fanns två teman som handlade om betydelsen av social närvaro av andra människor, samt om en uppskattning för livlighet uttryckt genom att se lekande barn. Detta kan knytas till det som (Gehl 2011) beskriver om den enkla formen av social kontakt som handlar om att kunna se andra människor och kunna utbyta några få ord. Balkongen kanske inte behöver betraktas som en avskild enhet med enda syfte att ge en vid utsikt över det som är långt borta eller en avgränsad scen. Den kan istället också fungera som en möjlighet att få kontakt med omgivningen och uppleva ett socialt sammanhang med andra människor.

Mitt resultat en likhet med Kearney & Winterbottom (2008), som också kom fram till att de äldre värdesatte tillgången till en grön utemiljö. Och på samma vis kom de även fram till att en bristande förmåga var det som gjorde det svårt att ta sig till utemiljön. Rekommendationen som gavs kan bekräftas, då de rekommenderade att skapa möjligheten att ha en vy över utemiljön, och mitt resultat visar att det fanns många aspekter av utemiljön som kunde ses och uppskattas från balkongen.

I bakgrunden nämndes att äldreomsorgens utformning varierar väldigt mycket mellan landets olika kommuner, då dessa har ett eget ansvar och egna friheter (Jönson & Szebehely 2018). Då jag gjorde min undersökning i en stor kommun i södra Sverige är resultaten kanske mest relevanta för likartade kommuner. Kommunens storlek eller geografiska placering i landet skulle kunna ha en påverkan på vilka resurser eller lokala förutsättningar som finns för att gestalta utemiljön vid SÄBO. De två olika boenden som jag genomförde intervjuerna på befann sig visserligen i olika situationer, med det ena i ett urbant sammanhang, och det andra i ett ruralt. Men inga tydliga skillnader i hur de boende uppfattade sin omgivning baserat på detta kunde identifieras. Med stor sannolikhet beror det också bero på att endast två personer intervjuades på varje boende. För att undersöka om det finns sådana skillnader skulle fler intervjuer behöva genomföras.

Temat rytm eller återkommande event kan även kopplas till ett samtal som jag hade med personalchefen på ett av de boenden som inte blev utvalda att genomföra intervjuerna på. Hon pratade om att det brukade vara så att de hade leveranserna till köket från framsidan, så att de boende som satt på balkongen kunde se detta, och det var alltid någonting som uppskattades.

Hon nämnde specifikt när mjölkbilen kom eftersom den hade en tydlig logotyp som kunde kännas igen. Så när den här mjölkbilen kom blev de boende alltid gladare och det var någonting som de pratade om när de kunde se att den här bilen kom. Hon berättade också att när det skedde en ombyggnad, så blev det så att leveranserna istället skedde på baksidan, och då kunde de boende inte längre se mjölkbilen komma. Personalchefen själv uppfattade det som att det var någonting som saknades, och att det var någonting som gick förlorat i och med att det inte längre hände.

För personer som befinner sig i arbetslivet är balkonger möjligen en plats för att dra sig tillbaka och då kanske föredragsvis en lite mer avskild ort. Men för personer på ett SÄBO är det möjligen tvärtom. De är redan ganska avskilda och det blir mer intressant att ha en anknytning till omgivningen. Det har möjligen inverkan på placeringen av balkongerna (framsida och baksida), men också på hur innergården gestaltas. Balkongen kan ge en utblick mot omgivningen, eller bjuda in till vardagliga aktiviteter, till exempel som med leveransen av mjölken i avsnittet ovan. Därav skulle det kunna vara så att undersökningar av vad som är värdefullt och uppskattat med utsikten från en balkong inte ser likadant ut för olika åldersgrupper.

Temat från resultat som handlar om social kontakt och lekande barn stämmer även väl överens med något som Jan Gehl beskrev i sin bok "Life between buildings". Detta handlar om olika sociala distanser och värdet av att kunna observera andra människor, eller växla några ord med dem. Balkongerna blir alltså något som också möjliggör detta.

Metodens för- och nackdelar

Här resoneras kring förbättringsförslag samt vissa bitar av arbetet som var svåra att förutse men som i efterhand kan granskas kritiskt. De för- och nackdelar som kan ha uppstått beskrivs.

Valet av intervjuer som metod är något som visade sig vara mycket mer tidskrävande än planerat, trots förvarningar. Jag kan tillbakablickande se att jag hade en något naiv inställning till att genomföra intervjuer. Och ju mer jag läste in mig på ämnet och gjorde förberedelser desto mer komplicerat insåg jag att det kommer att bli. Detta blev en bidragande orsak till att tidsplanen för mitt arbete blev tvungen att anpassas.

Det var ett fördelaktigt val att genomföra en testintervju som en förberedande åtgärd, det gav mig möjlighet att reflektera kring hur jag ställde mina frågor samt förbättra deras formulering. Och jag fick även bättre självförtroende att genomföra forskningsintervjuer, då jag inte hade någon tidigare erfarenhet av att göra sådana. Sammantaget med att ha läst Brinkmann och Kvaales bok "Den kvalitativa forskningsintervjun" (2014) kände jag mig väl förberedd att genomföra intervjuerna. Däremot saknade jag naturligtvis fortfarande omfattande erfarenhet av att genomföra forskningsintervjuer, vilket kan ha lett till en del misstag i hur jag ställde mina frågor. Om jag skulle göra fler intervjuer i framtiden hade feedback från någon med mycket mer erfarenhet varit väldigt givande.

Urvalet av intervjupersoner kan på vissa vis ha lett till en skevhet i resultatet eftersom det bestod av personer som ofta och gärna använder balkongerna. Detta var dock nödvändigt eftersom det jag ville undersöka handlade om vad de boende på SÄBO tycker om sin utsikt. Och för att få denna information var det avgörande att prata med personer som faktiskt använder balkongerna. Dock exkluderades då personer som inte använde balkongen, och information om vad det är som gör att dessa individer inte använder balkongen uteslöts. Om det till exempel handlar om själva balkongens konstruktion, vädret, eller om det finns faktorer i det omgivande landskapet som saknas eller kan förbättras. Dock skulle detta då bli en annan undersökning, och det kan istället vara ett förslag till en framtida studie.

En annan faktor som har påverkat min studie är att jag inte fritt valde intervjupersonerna samt hade begränsad insyn i hur dessa valdes ut, utan istället förlitade jag mig på personalen på respektive SÄBO. Jag beskrev alltså vid mitt inledande besök syftet med min studie samt vilket tillvägagångssätt jag föreställde mig. Sedan ordnade personalen med att välja/fråga bland de boende för att hitta två som använde balkongen mycket och hade intresse av att prata med mig. Detta kan ha varit en nackdel på så vis att det fanns lämpligare intervjupersoner som jag gick miste om, men samtidigt kan det också tänkas att personalen på boendet har en bättre kännedom om de boende och deras vanor, samt vilka av dem kan ha ett intresse av att prata med en besökare, och därmed på ett mer effektivt sätt kunde förmedla kontakt till de personer som var mest lämpade för att delta.

Antalet personer som intervjuades var väldigt lagom i förhållande till tiden som finns till förfogande för ett examensarbete. Med fyra personer fick jag en ganska bra bredd av olika åsikter och synvinklar. Och samtidigt blev mängden inspelat material omfångsrikt och gediget men fortfarande hanterbart och inte överväldigande. Det var även bra att jag hade med mig två inspelningsmetoder till varje intervju. Det var endast tack vare detta som jag fick med mig allt material, då batteriet tog slut på en av inspelningsmetoderna under en av intervjuerna.

I och med upplägget av hur jag fick kontakt med intervjupersonerna hade jag ingen kontroll över vilken information deltagarna fick om studien innan de pratade med mig. Detta kan ha lett till att de olika deltagarna fick olika information eller hade olika uppfattning eller inställning till vad som skulle hända, eller att de hade olika förväntningar. Detta kan ha påverkat resultatet på ett vis som jag inte har haft någon insyn i då det inte gick att kontrollera. Inför en framtida studie hade det varit användbart att förbereda ett skriftligt material som hade kunnat delas ut i förväg för att informera alla potentiella intervjupersoner.

En annan komplikation som resulterade ur detta var att det kanske blev lite otydligt för intervjuperson nummer två på respektive boende när de faktiskt skulle prata med mig. Detta var något som också hade koordinerats av personalen, och om jag hade gjort om intervjuerna med denna kunskap hade jag försökt tänka på att kommunicera till den andra personen att det kan ta ca 30 till 45 min tills det är deras tur. Så som det var nu gick det fortfarande bra, men vid det rurala boendet som jag besökte uppstod en situation där personen som var nummer två på tur fick vänta en liten stund. Men personen var väldigt entusiastisk att få börja prata med mig och blandade sig nästan i den tidigare intervjun innan den var helt avslutad.

Som en följd av att jag gjorde mina intervjuer på vintern när de boende inte använde balkongen så mycket, kan det hända att jag inte fick den färskaste informationen. Dock skulle det också kunna vara så att det de faktiskt berättade för mig var mer betydelsefullt, jämfört med vad de kanske hade berättat för mig på sommaren. I och med att det var de saker som var så pass prägande att de kom ihåg dem även när de just då inte kunnat använda balkongen på flera månader.

Gällande transkriberingarna gjorde jag de flesta ganska snart efter att jag hade genomfört intervjuerna, för att ha ett färskt minne av själva händelsen. En del av intervjuerna blev dock transkriberade vid ett senare tillfälle, och i samband med det återgick jag även till de andra intervjuerna och lyssnade igenom dessa igen, vilket även hade sina fördelar. Som exempel fanns det en intervjuperson som pratade med en renodlad skånsk dialekt, och när jag lyssnade på ljudspåret fanns det ett avsnitt där det lät som att personen sa "hon där som springer sig" vilket inte var helt logiskt för sammanhanget. Trots upprepat lyssnande blev det inte tydligare. Men när jag däremot fått lite distans och lyssnade igen vid ett senare tillfälle insåg jag att personen egentligen sade "hundar som springer sig", vilket var mycket mer passande och logiskt för sammanhanget som personen pratade om.

Förslag för vidare studier

Här ges en kort genomgång av ämnen som hade varit intressanta att studera vidare kring, kopplat till det som framkommit genom detta arbete.

En självklart spännande ansatsspunkt hade varit att jämföra olika kommuner för att se om det finns några skillnader, i hur utemiljön är gestaltad och vad de boende tycker om denna. Det hade också kunnat vara intressant att jämföra olika typer av balkonger, exempelvis de som vetter mot olika väderstreck. Eller också de som har utsikt över en innergård som är tillhörande själva boendet, respektive sådana som har utsikt över en allmän omgivning.

I ett mer komplext experiment hade det också varit mycket spännande att gestalta en innergård vid ett SÄBO med fokus på att maximera de olika tematiska värdena för att sedan utvärdera de boendes preferenser. Som ett något mindre komplext alternativ hade det kanske varit möjligt att hitta olika SÄBO med en likartad utformning men med en tydlig skillnad i innergårdens gestaltning, där de olika tematiska värdena är tydligt höga eller låga. För att sedan intervjua de boendena om deras förnimmelse av de olika aspekterna. Eller också om det hade varit möjligt att intervjua äldre som flyttar mellan olika boenden, för att se hur de upplever förändringen i utsikten.

En annan fascinerande ansatsspunkt hade varit att närmare undersöka temat som handlar om rytm eller återkommande event. Hur stor betydelse har det faktiskt? Om möjligt hade det varit informativt att inför ett återkommande fenomen i utsikten från ett SÄBO, och sedan genomföra intervjuer eller ett frågeformulär innan, medans det pågår samt efter.

Det hade också varit intressant att genomföra analyser av utemiljön vid SÄBO, för att presentera ett gestaltungsförslag som tydliggör resultatet av den tematiska analysen. Detta kan göra resultatet mer förståeligt, samt demonstrera hur det skulle kunna användas. Boendets omgivning hade kunnat undersökas i plan och skiss med hjälp av de teman som framkom i den tematiska analysen. Sedan hade rekommendationer på förbättringsåtgärder kunnat göras som visar element som hade kunnat tillfogas i utemiljön på ett vis som höjer kvaliteten enligt framtagna teman.

Nytta av resultatet

I längden kan arbetet bidra med ett led i motiveringen till varför balkonger är viktiga för de äldres hälsa på SÄBO. Men mer omedelbart skapas en djupare kunskap kring hur upplevelsen av gestaltad utemiljö och landskap från balkongen kan se ut, och en förståelse för värdet som balkongerna har för de äldre som bor på ett SÄBO.

Ett ytterligare nytta av arbetets resultat skulle kunna vara att det kan användas som en pilot för att kunna ta fram planeringsverktyg, både vid nybygge samt ombyggnation av utemiljön SÄBO. Vid nybyggnation kan det handla om att kunna få hjälp att avgöra placeringen av byggnaden eller utemiljön i förhållande till omgivande landskapet, samt med placeringen av balkongerna i själva byggnaden. Det ska också hjälpa vid planeringen av anläggning eller renoveringen av utemiljön som det finns utsikt över från balkonger i ett SÄBO. Ett sådant planeringsverktyg skulle då kunna bestå av riktlinjer för vilka nyckelaspekter är mer värdeskapande och särskilt betydelsefulla för de äldre.

Källor

- Alvesson, M. (2011). *Interpreting interviews*. Sage.
<https://doi.org/10.4135/9781446268353>
- Andersson, G. & Swärd, H. (2008). Etiska reflektioner. I Meeuwisse, A., Swärd, H., Eliasson-Lappalainen, R. & Jacobsson, K. (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Natur och kultur, s. 235-249.
- Andersson, J.E. (2011). *Arkitektur och Åldrande. Om samspelet mellan sköra äldre personer och den byggda miljön*. Diss. Kungliga Tekniska högskolan. Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad.
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kth:diva-40483>
- Banay, R.F., James P., Hart, J.E., Kubzansky, L.D., Spiegelman, D., Okereke, O.I., Spengler, J.D. & Laden, F. (2019). Greenness and Depression Incidence among Older Women. *Environ Health Perspect.* 127(2):27001. doi: 10.1289/EHP1229.
- Bengtsson, A., Oher, N., Åshage, A., Lavesson, L. & Grahn, P. (2018). *Evidensbaserad design av utemiljö i vårdssammanhang: En forskningssammanställning*. Landskapsarkitektur, trädgård, växtproduktionsvetenskap: rapportserie:17. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
https://pub.epsilon.slu.se/15686/11/bengtsson_a_et_al_181008.pdf
- Bengtsson, A. & Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi (2015). *From experiences of the outdoors to the design of healthcare environments: a phenomenological case study at nursing homes*. Department of Work Science, Business Economics and Environmental Psychology, Swedish University of Agricultural Sciences.
- de Beurs, E., Beekman, A.T., van Balkom, A.J., Deeg, D.J., van Dyck, R. & van Tilburg, W. (1999). Consequences of anxiety in older persons: its effect on disability, well-being and use of health services. *Psychol Med.* 29(3):583-93.
doi: 10.1017/s0033291799008351.
- Boverket (2025) *Bristen på särskilda boenden för äldre är fortsatt stor*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten/olika-grupper/aldre/sarskilda/>
[2025-09-03]

- Boverket (2022) *Forskning från SLU, landskapsarkitektur och miljöpsykologi*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/vardens-miljoer/manniska-och-vardmiljo/evidens-och-kunskap/forskning-slu/> [2025-09-26]
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101, 77-101.
<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Dalen, M., Kärnekull, B. & Kärnekull, E. (2008). *Intervju som metod*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning.
- Denscombe, M. (2010) *The Good Research Guide For small-scale social research projects*. Fjärde upplaga. Open University Press.
- Edebalk, P.G. (2016) *Den "nya äldreomsorgen" i Sverige: Om framväxten 1965-1993*. (Research Reports in Social Work; Vol. 2016, Nr 6). Lunds universitet, Socialhögskolan.
<https://portal.research.lu.se/sv/publications/757dad5b-7b84-4102-ba42-b6fb50730bbe>
- Gehl, J. (2011) *Life between buildings : using public space*. ISLAND PRESS
- Gibbs, G.R. (2007) *Analyzing Qualitative Data*. The SAGE Qualitative Research Kit. SAGE Publications
- Göteborgs universitet (2022). *OUT-FIT Forskningsprojekt*.
<https://www.gu.se/forskning/out-fit> [2025-09-26]
- Hagen, J. (2013) *A History of the Swedish Pension System*. NO 2013:7. Working Paper Series, Center for Fiscal Studies, Uppsala University, Department of Economics.
https://econpapers.repec.org/scripts/redir.pf?u=http%3A%2F%2Fuu.diva-portal.org%2Fsmash%2Fget%2Fdiva2%3A621560%2FFULLTEXT01.pdf;h=repec:hhs:uufswp:2013_007
- Hansson, M. (2025) The Poorhouse as materialized poverty in eighteenth- and nineteenth-century Sweden. *Poverty and Plenty in Scandinavia and the North Atlantic: Later Historical Archaeologies of Material Excess and Scarcity*, (pp. 95-106). <https://doi.org/10.5040/9781350455863.ch-008>

- Jamshed, S. (2014) Qualitative research method-interviewing and observation. *J Basic Clin Pharm.* 5(4):87-8. <https://doi.org/10.4103/0976-0105.141942>
- Jarosz, E. (2022). Direct Exposure to Green and Blue Spaces is Associated with Greater Mental Wellbeing in Older Adults. *Journal of Aging and Environment*, 37(4), 460–477. <https://doi.org/10.1080/26892618.2022.2109792>
- Jönsson, H., Szebehely, M. (2018). *Äldreomsorger i Sverige : Lokala variationer och generella trender*. Gleerups Utbildning AB.
- Kearney, A. R., & Winterbottom, D. (2006). Nearby Nature and Long-Term Care Facility Residents: Benefits and Design Recommendations. *Journal of Housing For the Elderly*, 19(3–4), 7–28. https://doi.org/10.1300/J081v19n03_02
- Kvale, S., Brinkmann, S. & Torhell, S.-E. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Tredje [reviderade] upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Liljegren, M. (2025). *Outdoor environments at residential care facilities: Needs, wishes, and access for older adults and care workers*. Institute of Health and Care Science, University of Gothenburg. Sahlgrenska Academy & Chalmers Technology University.
- Läkartidningen (2010). *Den åldrande befolkningen: Fortsatt ökning av medellivslängden kontroversiell och spännande fråga*. <https://lakartidningen.se/klinik-och-vetenskap-1/2010/11/den-aldrande-befolkningen/> [2025-09-26]
- Mascherek A., Weber S., Riebandt K., Cassanello C., Leicht G., Brick T., Gallinat J. & Kühn S. (2022). On the relation between a green and bright window view and length of hospital stay in affective disorders. *Eur Psychiatry*. 65(1), 1-22. <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2022.9>
- SCB (2025). *Befolkningsprognos för Sverige*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/befolkningsprognos-for-sverige/> [2025-09-15]
- SCB (2021). *Sveriges framtida befolkning 2021–2070*. (Demografiska rapporter 2021:1). Solna: SCB, Statistiska centralbyrån Avdelningen för befolkning och välfärd. https://www.scb.se/contentassets/c25319b4baa34f5d94b91edfe2034d6d/be0401_2021i70_br_be51br2101.pdf

- SOU 2005:34. *Socialtjänsten och den fria rörligheten*. Statens offentliga utredningar från Socialdepartementet. Del 2.
<https://www.regeringen.se/contentassets/b5379b230e4e4409986b211838767810/del-2-t.o.m.-kap.-6-socialtjansten-och-den-fria-rorligheten>
- Sveriges Kommuner och Landsting (2018). *Framtidens äldreboende*. Kapitel i antologin framtidens fastighetsbehov.
<https://skr.se/download/18.5627773817e39e979ef5e2f7/1642506689628/7585-657-5.pdf>
- Peterson, E. (2017). *Eldercare in Sweden: An Overview*. Institutionen för Socialt Arbete Stockholm University. *Revista Derecho Social Y Empresa*, (8), 90–108.
<https://doi.org/10.18172/redsye.6169>
- Proposition (1955:177). *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om socialhjälp, m. m.* Stockholm: Riksdagen.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/kungl-majts-proposition-nr-til-ar-1955_eg30177/html/
- de Vries, S., Verheij, R.A., Groenewegen, P.P. & Spreeuwenberg, P. (2003). Natural environments – healthy environments? An exploratory analysis of the relationship between greenspace and health. *Environment and planning. A*, 35 (10), 1717–1731. <https://doi.org/10.1068/a35111>
- Ulrich, R.S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science*. (224)420–421. <https://doi.org/10.1126/science.6143402>
- White, M.P., Alcock, I., Grellier, J., Wheeler, B.W., Hartig, T., Warber, S.L., Bone, A., Depledge, M.H. & Fleming, L.E. (2019). Spending at least 120 minutes a week in nature is associated with good health and wellbeing. *Scientific Reports* 9, 7730. <https://doi.org/10.1038/s41598-019-44097-3>
- Xie, Yuting et al. (2024). Credibility of the evidence on green space and human health: an overview of meta-analyses using evidence grading approaches. *eBioMedicine*. vol. 106 (105261) <https://doi.org/10.1016/j.ebiom.2024.105261>
- Zhang Y., Wu T., Yu H., Fu J., Xu J., Liu L., Tang C. & Li Z. (2024). Green spaces exposure and the risk of common psychiatric disorders: A meta-analysis. *SSM Popul Health*. 15;25:101630. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2024.101630>

Ikoner

“transcribe” symbolen på sida 19 är skapad av iconixar från
<https://thenounproject.com/icon/transcribe-5856327/>

“document” symbolen på sida 19 är skapad av Jaya99 från
<https://thenounproject.com/icon/document-5977195/>

“junction arrow up” symbolen på sida 19 är skapad av ImageCatalog från
<https://thenounproject.com/icon/junction-arrow-up-1086833/>

“sorting” symbolen på sida 19 är skapad av Iqbal Taufiq Alim från
<https://thenounproject.com/icon/sorting-7826742/>

“group” symbolen på sida 19 är skapad av Kharisma Mulyana från
<https://thenounproject.com/icon/group-7844230/>

“image” symbolen på sida 19 är skapad av Soapi från
<https://thenounproject.com/icon/image-6518420/>

“floral divider” symbolen är skapad av iconfield från
<https://thenounproject.com/icon/floral-divider-6245938/>

Bilaga 1

Test intervju

Frågor

Inledning genom att tydligt förklara syftet och vad som kommer att hända under intervjun för att skapa förtroende (orientering). "Syftet är att prata lite om hur det är för dig att ha balkong, och vad du tycker om utsikten du har från balkongen."

Hör efter om personen har några frågor om situationen innan fortsättningen till nästa steg. Inled med en lätt fråga som ska vara enkel att besvara. Fokusera genomgående på den intervjuade och visa intresse för vad hen berättar.

Kriterier:

I vilken stad/på vilken ort befinner vi oss?

Vilken våning?

Hur är vädret?

Hur länge har du bott här/bott med balkong?

(Ålder/födelseår) (Kvinna eller man)

Balkongfrågor

Gillar du att vara på balkongen?

→ Ja: hur ofta?

→ Nej: hur /sällan, eller aldrig?

Vad betyder det för dig att ha balkong?

Vad är skillnaden mellan att vara på balkongen, eller gå ut i trädgården?

Hur brukar du använda balkongen?

Landskapsfrågor:

Jag är intresserad av att förstå vad du tycker om det som finns här omkring?
När du tänker på omgivningen som finns här omkring, vad betyder den för dig?

Nyckelfråga: Hur skulle du själv beskriva utsikten från din balkong?

(extra viktigt med denna fråga att ställa följdfrågor och lyfta delar av det som kommer upp för vidare diskussion)

Hur är folklivet?

Vad gillar du att se från balkongen?

Vad är spännande att titta på?

Vad gillar du att hålla uppsikt över från balkongen?

Bilaga 2

Intervjuguide

I huvudsak frågor om landskapet som finns i utsikten, men även några få om själva balkongen. Ca. 30 - 40 min för varje intervju.

Ungefär 4 kvalitativa forskningsintervjuer med boende på olika SÄBO som har balkong. Intervjumaterialet kommer att spelas in för att sedan transkriberas och analyseras.

Om vädret tillåter sitter vi på balkongen vars utsikt vi diskuterar, men om vädret ej tillåter så innanför balkongdörren så att vi fortfarande kan se ut. I 90 grader vinkel till varandra.

Uppmärksamhet och neutral förhållningssätt i förhållande till intervjupersonen, såväl klädsel som beteende, och alltid artigt.

Formalia:

- Se utförlig beskrivning i bilaga: Information och samtycke
 - Deltagare förblir anonyma
 - Insamlad data förblir konfidentiell
 - Deltagarna ska förstå vad som undersöks och hur deras inblandning ser ut
 - Deltagarna samtycker frivilligt
 - En öppenhet och ärlig inställning bibehålls
 - Ärlighet med resultatet
 - Checklista
 - Stäng på bandspelare, stäng inte av den!
 - Extra batterier

Speciell hänsyn att iaktta vid intervju med äldre personer: Anpassa hastigheten på talet och försäkra sig om att tempot är fungerande. Prata tillräckligt högt för att de äldre personerna lätt ska förstå vad jag säger. Artikulera tydligt för att vara lättförståelig. Allt detta utan överdrift, utan anpassat efter individen.

Fokus ligger på att få detaljerade berättelser och insyn i den intervjuades vardag (enl. metod i Brinkmann & Kvale 2014). Om intervjupersonen börjar berätta om saker utanför fokus i studien, korrigerar kurs på ett hövligt och finkänsligt vis.

Frågorna om landskapet i intervjuguiden är sådana som handlar om "vad" personen gillar, inte gillar osv. Viktigt att försöka fortsätta prata kring detaljerna som kommer fram, och höra om det finns berättelser kring det som kommer upp.

Intervjuförlopp

Inledning genom att tydligt förklara syftet och vad som kommer att hända under intervjun för att skapa förtroende (orientering). "Syftet är att prata lite om hur det är för dig att ha balkong, och vad du tycker om utsikten du har från balkongen." Hör efter om personen har några frågor om situationen innan fortsättning till nästa steg. Inled med en lätt fråga som ska vara enkel att besvara. Fokusera genomgående på den intervjuade och visa intresse för vad hen berättar.

Förutsättningar:

- I vilken stad/på vilken ort befinner vi oss?
- Vilken våning?
- Hur är vädret?

Inledande frågor:

- Hur länge har du bott här/bott med balkong?
- (Ålder/födelseår) (Kvinna eller man)

Balkongfrågor

Gillar du att vara på balkongen?

- Ja: hur ofta?
- Nej: hur /sällan, eller aldrig?

Har det någon betydelse för dig att du ha balkong?

Är det någon skillnad för dig mellan att vara på balkongen, eller gå ut i trädgården?

Är det någon skillnad för dig mellan att vara på balkongen, eller att gå ut i omgivningen utanför boendet?

Brukar du använda balkongen?

I så fall, på vilket vis?

Använder du balkongen olika under olika årstider?

Utsikt och omgivningen:

Kan du beskriva vad som finns här runtomkring?

När du tänker på det som finns här omkring, vad betyder det för dig?

Hur skulle du själv beskriva utsikten från din balkong?

(extra viktigt med denna fråga att ställa följdfrågor och lyfta delar av det som kommer upp för vidare diskussion)

Hur är folklivet? Hur många brukar det vara som går förbi?

Är det något särskilt du gillar att se från balkongen?
/som är spännande att titta på?

Är det något du gillar att hålla uppsikt över från balkongen?

Finns det något återkommande som ofta syns?

Finns det något du brukar se fram emot att titta på från balkongen?

Saknar du något när du tittar ut från balkongen?

Är det något du hade velat se mer av från balkongen?

Är det något du inte tycker om att se?

/Något du vill se mindre av?

Är det något som stör dig när du tittar ut från balkongen?

Brukar du kunna höra något särskilt från balkongen?

Något du hör mer eller mindre?

Finns det dofter/lukter du kan känna från balkongen?

Något du känner mer eller mindre?

Har balkongen olika betydelser för dig under olika årstider? I så fall, på vilket sätt?

Om det finns odlingslådor/krukor/möblering etc: fråga lite om det.

Avsluta med en öppen fråga och ge möjlighet att berätta om det finns något som hör till sammanhanget som de tycker är viktigt som inte tagits upp än.

I det avslutande skedet; beskriv målet med studien, alltså att det handlar om att få en ökad förståelse av hur/eller på vilket vis en balkong kan möjliggöra för en person som bor på SÄBO att uppleva landskapet i omgivningen.

Allra sist, avrunda med att tacka för sig!

Källa

Brinkmann, S. & Kvale, S. (2014). Den kvalitativa forskningsintervjun.